

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Robert Stefanicki

SSN Ewa Stryczyńska

w sprawie z odwołania W.S. przy udziale jego następcy prawnego D.S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Chrzanowie
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 marca 2025 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 30 września 2022 r., sygn. akt III AUa 1010/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Krakowie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

[I.T.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 maja 2018 r., VII U 2909/17, Sąd Okręgowy w Krakowie w sprawie z odwołania W.S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Chrzanowie z dnia 11 września 2017 r., o prawo do emerytury, zmienił zaskarżoną

decyzję w ten sposób, że przyznał W.S. prawo do emerytury od dnia 25 sierpnia 2017 r. W punkcie II wyroku nie stwierdził odpowiedzialności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Chrzanowie za opóźnienie w wypłacie świadczenia oraz zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Chrzanowie na rzecz odwołującego W.S. kwotę 360 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy wskazał, że decyzją z dnia 11 września 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Chrzanowie odmówił W.S. prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U z 2016 r., poz. 887 ze zm.) w zw. z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43).

W odwołaniu od powyższej decyzji W.S. wniósł o przyznanie prawa do emerytury.

W odpowiedzi na odwołanie ZUS Oddziału w Chrzanowie wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy stwierdził, że W.S. urodził się w dniu [...] 1957 r., wniosek o emeryturę złożył w dniu 25 sierpnia 2017 r. Na dzień 1 stycznia 1999 r. ZUS uznał za udowodnione 26 lat, 3 miesiące i 22 dni okresów składkowych i nieskładkowych oraz 2 lata, 11 miesięcy i 20 dni okresów pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Odwołujący się pobiera rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy, przyznaną na stałe.

Sąd Okręgowy ocenił, że w niniejszej sprawie sporna jest kwestia czy W.S. legitymuje się, co najmniej 15-letnim okresem pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, a w konsekwencji czy spełnia przesłanki do przyznania mu emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383). Sąd Okręgowy ustalił, że W.S. od 5 września 1972 r. do 21 października 1991 r. zatrudniony był w pełnym wymiarze czasu pracy w F. w W. W okresie od 4 września 1975 r. do 21 października 1991 r. pracę wykonywał na stanowisku ślusarza remontowego. Do zakresu jego obowiązków należała naprawa sprzętu transportu wewnętrznego m.in. wózków elektrycznych, spalinowych i akumulatorowych oraz podnośników. Pracę wykonywał

na warsztacie w kanałach remontowych. Do zakresu jego obowiązków należało także oczyszczanie wózków przed ich naprawą. Z tytułu wykonywanej pracy wnioskodawca pobierał tzw. dodatek szkodliwy, posiłki regeneracyjne, ponadto przysługiwało mu prawo do dodatkowego urlopu wypoczynkowego. Wnioskodawca od kwietnia 1977 r. do kwietnia 1979 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Powyższe okoliczności Sąd I instancji ustalił w oparciu o dowody z dokumentów a nadto zeznań świadków i odwołującego, którym przyznał walor wiarygodności.

Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie W.S. zasługuje na uwzględnienie.

Jako podstawę prawną Sąd pierwszej instancji przyjął art. 32 i art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.).

Sąd Okręgowy wskazał, że wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki na podstawie, których przysługuje prawo do emerytury ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych - Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. 1983 r. Nr 43, poz. 8 ze zm.).

Zgodnie z § 2 ust. 1 i 2 powołanego rozporządzenia, praca w warunkach szczególnych musi być wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Wykonywanie pracy w warunkach szczególnych stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy. W odniesieniu do pracownika, który wykonywał pracę w warunkach szczególnych, o których mowa w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, gdy ukończył 60 lat w przypadku mężczyzn i ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat przy pracach wymienionych w wykazie A (§ 4 ust. 1 pkt 1 i 3 rozporządzenia).

W ocenie Sądu Okręgowego przeprowadzone postępowanie dowodowe wykazało, iż wnioskodawca wykazał ponad 15 letni okres pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. W.S. w trakcie zatrudnienia w F. w W. w latach 1975 - 1991 na stanowisku ślusarza remontowego, faktycznie wykonywał czynności

wymienione w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że wykazy resortowe, wydane na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie mają - po wejściu w życie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. - charakteru normatywnego (powszechnie obowiązujących przepisów prawa). Mają jednak charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający. Z faktu, że właściwy minister, kierownik urzędu centralnego czy centralny związek spółdzielczy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalił w podległych i nadzorowanych zakładach pracy, że dane stanowisko pracy jest stanowiskiem pracy w szczególnych warunkach, może płynąć domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w takich warunkach i odwrotnie, brak konkretnego stanowiska pracy w takim wykazie może - w kontekście całokształtu ustaleń faktycznych - stanowić negatywną przesłankę dowodową (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698; z 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247; z 16 listopada 2010 r., I UK 124/10, LEX nr 707404; z 24 października 2018 r., II UK 308/17, LEX nr 259803).

Fakt ten potwierdzili przesłuchani w sprawie świadczenie oraz sam odwołujący się. Sąd pierwszej instancji wskazał, że przesłuchiwni świadczenie wykonujący takie same czynności jak wnioskodawca mają zaliczony okres wykonywania pracy do warunków szczególnych.

Wyrokiem z dnia 30 września 2022 r., III AUa 1010/22, Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację organu rentowego oraz zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Chrzanowie na rzecz odwołującej się kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego, z punktu widzenia uprawnień emerytalnych, ma możliwość jej zakwalifikowania pod konkretną pozycję wymienioną w Wykazie A stanowiącym załącznik nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Rozporządzenie to wymienia enumeratywnie rodzaje wykonywanych prac, które uznawane są za prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Wśród nich wymienia się m.in. prace wykonywane w kanałach

remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych (Wykaz A, Dział XIV, poz. 16 załącznika nr 1 do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.).

Sąd drugiej instancji uznał, że nie budzi wątpliwości spełnienie przez W.S. kryterium wieku emerytalnego 60 lat oraz ponad 25-letniego ogólnego stażu ubezpieczeniowego. Ocenie podlega jedynie to, czy na dzień 1 stycznia 1999 r. odwołujący legitymuje się stażem pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach przez co najmniej 15 lat. Do stażu pracy w szczególnych warunkach organ rentowy zaliczył W.S. jedynie okres 2 lat, 11 miesięcy i 20 dni, natomiast spór koncentrował się na okresie zatrudnienia odwołującego w F. w W. od dnia 4 września 1975 r. do 1 października 1991 r. Okres ten został zaliczony przez Sąd Okręgowy do stażu pracy w szczególnych warunkach i tylko tego okresu dotyczyła apelacja organu rentowego. Pomimo tego że odwołujący za sporny okres pracy otrzymał świadectwo pracy w szczególnych warunkach organ rentowy zakwestionował jego treść z uwagi na nieokreślenie charakteru pracy wykonywanej przez odwołującego ściśle według wykazu, działu i pozycji powołanego rozporządzenia.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że świadectwo pracy nie jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c. ale dokumentem prywatnym, który podlega swobodnej ocenie sądu i który zgodnie z art. 245 k.p.c., stanowi dowód tego że osoba, która je podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w tym dokumencie. Tym samym treść świadectwa pracy podlega weryfikacji przed sądem ubezpieczeń społecznych. Takiej weryfikacji świadectwa pracy Sąd Okręgowy dokonał na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego.

Sąd Apelacyjny uznał, że skoro Zakład Ubezpieczeń Społecznych kwestionował fakt wykonywania przez odwołującego pracy w szczególnych warunkach w spornych okresach, zasadnym stało się ustalenie okoliczności istotnych z punktu widzenia rozstrzygnięcia w oparciu o treść dokumentów, zeznania świadków i zeznania odwołującego.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił sporny okres zatrudnienia od dnia 4 września 1975 r. do dnia 21 października 1991 r. Pomimo wyraźnego oznaczenia w aktach osobowych stanowisk wnioskodawcy jako ślusarz remontowy, należy dać wiarę zeznaniom świadkom oraz zeznaniom samego

odwołującego o wykonywaniu przez odwołującego w tym okresie pracy ślusarza remontowego wykonującego naprawy wózków elektrycznych i akumulatorowych, podnośników. Naprawy były wykonywane w warsztatach, kanałach i poza kanałami. Praca była wykonywana na pełny etat a czasami również w soboty i niedziele. Przed przystąpieniem do naprawy wózki wymagały odkurzenia. W trakcie wykonywanych napraw zarówno świadkowie jak i odwołujący narażeni byli na szkodliwe działanie kwasów z akumulatorów, spalin, i innych chemikaliów. W związku z powyższym, co zostało ustalone przez Sąd Okręgowy odwołujący korzystał z dodatkowego urlopu, otrzymywała dodatek tzw. "szkodliwy", posiłki regenerujące. Wymienione dodatkowe elementy wynagrodzenia przysługiwały wyłącznie pracownikom wykonującym pracę w szkodliwych warunkach.

W ocenie Sądu Apelacyjnego ocena materiału dowodowego dokonana przez Sąd Okręgowy nie wykracza poza granice swobodnej oceny materiału dowodowego i zasad logicznego rozumowania o których mowa w art. 233 § 1 k.p.c. Wszystkie te okoliczności pozwalają uznać, że praca odwołującego w spornym okresie w F. w W., stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, była praca wykonywana w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych. Tego rodzaju prace zostały wymienione w Wykazie A załącznika nr 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze odpowiednio w Dziale XIV pod pozycją 16. W tej sytuacji sporny w niniejszej sprawie okres zatrudnienia odwołującego się w okresie od dnia 4 września 1975 r. do dnia 21 października 1991 r. można zaliczyć do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Sam ten okres pracy odwołującego poza już uwzględnionym przez organ rentowy do prac w szczególnych warunkach okresem wynoszą łącznie ponad 15 lat. To oznacza, że została spełniona jedyna sporna w przesłanka, o której mowa w art. 184 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej i § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. czyli posiadanie 15-letniego okresu pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach. W rezultacie nie można podzielić zarzutu organu rentowego o naruszeniu przez Sąd Okręgowy tych przepisów.

W skardze od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił naruszenie:

a) art. 32, art. 184 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291) i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.) poprzez uznanie, że odwołujący jest uprawniony do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z uwagi na wykonywanie pracy w szczególnych warunkach, podczas gdy z zebranego w sprawie materiału dowodowego nie wynika, aby wnioskodawca legitymował się 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach; b) § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku z załącznikiem do powołanego rozporządzenia - wykazu A, dział XIV, poz. 16 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1988 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, poprzez przyjęcie, że praca na stanowisku ślusarza remontowego polegająca na naprawie wózków elektrycznych, akumulatorów i podnośników, wykonywana w kanałach remontowych i poza kanałami jest pracą wykonywaną w szczególnych warunkach lub pracą o szczególnym charakterze warunkującą przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury po ukończeniu 60 roku życia, podczas gdy prawidłowa wykładnia powołanych przepisów prowadzi do wniosku, że wykonywana przez ubezpieczonego praca, nie jest pracą wykonywaną w szczególnych warunkach oraz pracą o szczególnym charakterze dającą ubezpieczonemu prawo do emerytury z obniżonym wiekiem, bowiem nie była świadczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wyłącznie w kanałach remontowych.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej skarżący podniósł, że nie każda praca na stanowisku związanym z naprawą pojazdów mechanicznych i szynowych jest kwalifikowana jako praca w warunkach szczególnych. Ustawodawca wyraźnie przewidział bowiem, że tylko prace mechaników w kanałach remontowych mogą mieć taki charakter. Zatrudnienie na stanowisku, które nie ograniczało się do świadczenia pracy wyłącznie w kanałach remontowych nie daje podstaw do

zaliczania tej pracy na poczet wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Oprócz prac w kanałach remontowych odwołujący się wykonywał jeszcze inne prace, które nie miały charakteru prac w szczególnych warunkach, co oznacza, że nie pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach. W ramach obowiązującej go dziennej normy czasu pracy, wykonywał oprócz prac, które szkodliwie oddziaływały na jego organizm, także prace, które takiego charakteru nie miały (naprawa wózków elektrycznych, spalinowych i akumulatorowych oraz podnośników poza kanałami, odkurzanie zakurzonych wózków). Tymczasem warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy jest spełniony tylko wówczas, gdy pracownik w ramach obowiązującego go pełnego wymiaru czasu pracy na określonym stanowisku pracy nie wykonuje czynności pracowniczych niezwiązanych z tym stanowiskiem pracy, ale stale, tj. ciągle wykonuje prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 listopada 2000 r., II UKN 39/00, OSNP 2002 nr 11, poz. 272).

Mając powyższe na uwadze skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości w trybie art. 398¹⁵ k.p.c. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Krakowie albo o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy w trybie art. 398¹⁶ k.p.c. oraz o zasądzenie na rzecz wnoszącego skargę kasacyjną kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona.

Kasacyjne zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego są o tyle trafne, że Sąd Apelacyjny nie dokonał wystarczających i odpowiednich ustaleń pozwalających na właściwą subsumcję (zastosowanie prawa materialnego).

Zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53; dalej: ustawa emerytalna) dla celów ustalenia uprawnień do emerytury w

niższym wieku (art. 32 ust. 1) za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

Sąd Najwyższy podkreślał wielokrotnie, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, lecz rodzaj powierzonej mu pracy. Praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43, dalej: rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.). Decydujące znaczenie w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu widzenia uprawnień emerytalnych ma zatem możliwość zakwalifikowania jej pod którąś z pozycji wymienionych w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z 8 czerwca 2011 r., I UK 393/10, LEX nr 950426; w nowszym orzecnictwie wyrok z 15 listopada 2018 r., I UK 294/17, LEX nr 2577420 postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 2024 r., III USK 70/24).

W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że wykazy resortowe, wydane na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie mają - po wejściu w życie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. - charakteru normatywnego (powszechnie obowiązujących przepisów prawa). Mają jednak charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający. Z faktu, że właściwy minister, kierownik urzędu centralnego czy centralny związek spółdzielczy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalił w podległych i

nadzorowanych zakładach pracy, że dane stanowisko pracy jest stanowiskiem pracy w szczególnych warunkach, może płynąć domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w takich warunkach i odwrotnie, brak konkretnego stanowiska pracy w takim wykazie może - w kontekście całokształtu ustaleń faktycznych - stanowić negatywną przesłankę dowodową (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698; z 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247; z 16 listopada 2010 r., I UK 124/10, LEX nr 707404; z 24 października 2018 r., II UK 308/17, LEX nr 2569803).

Wykaz resortowy ułatwia identyfikację określonego stanowiska pracy jako przynależnego do pracy w szczególnych warunkach - w szczególności, jeśli w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie wymienia się konkretnych stanowisk, lecz operuje się pojęciem ogólnym. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że wykazy resortowe, wydane na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie mają - po wejściu w życie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. - charakteru normatywnego (powszechnie obowiązujących przepisów prawa). Mają jednak charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający. Z faktu, że właściwy minister, kierownik urzędu centralnego czy centralny związek spółdzielczy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalił w podległych i nadzorowanych zakładach pracy, że dane stanowisko pracy jest stanowiskiem pracy w szczególnych warunkach, może płynąć domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w takich warunkach i odwrotnie, brak konkretnego stanowiska pracy w takim wykazie może - w kontekście całokształtu ustaleń faktycznych - stanowić negatywną przesłankę dowodową (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698; z 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247; z 16 listopada 2010 r., I UK 124/10, LEX nr 707404; z 24 października 2018 r., II UK 308/17, LEX nr 2569803).

Wykonywanie pracy w szczególnych warunkach w kanałach remontowych było już przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego.

W wyroku Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2017 r., I UK 261/16, LEX nr 2375940 Sąd Najwyższy wskazał, że określenie "prace przy naprawie pojazdów" należy rozumieć w ten sposób, że jego zakresem objęte są zarówno czynności

przygotowawcze do naprawy pojazdu mechanicznego lub szynowego, takie jak przygotowanie stanowiska pracy, dokonanie przeglądu pojazdu, a następnie jego naprawa w kanale. Za takim rozumieniem wskazanego sformułowania przemawia ponadto użycie w nim przyimka "przy", który łączy się z "naprawą pojazdów mechanicznych lub szynowych", a zatem obejmuje związane z nim czynności poprzedzające i przygotowawcze, o ile podstawowym zadaniem (obowiązkiem pracowniczym) jest dokonywanie naprawy pojazdów mechanicznych lub szynowych.

W postanowieniu z dnia 18 października 2018 r. (III UK 211/17, LEX nr 2575514) Sąd Najwyższy wskazał, że pracownik nie świadczy pracy w warunkach kwalifikowanych (stale i w pełnym wymiarze czasu), jeśli w ramach obowiązującego go wymiaru czasu pracy na zajmowanym stanowisku wykonuje naprawy urządzeń samochodowych, które zostały uprzednio zdemontowane w kanałach remontowych, a więc pracę poza tymi kanałami w miejscach, w których nie ma narażenia na bezpośrednie oddziaływanie czynników szkodliwych (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 306/07, OSNP 2009 nr 21-22, poz. 290). Jeżeli pracownik - w ramach czasu pracy obowiązującego go na danym stanowisku - świadczył pracę zarówno w kanale remontowym, jak i na zewnątrz stacji obsługi pojazdów, na "poziomie zero" i wewnątrz samochodów (w kabinie kierowcy), to praca w kanałach remontowych nie była mu powierzona stale i wyłącznie, niezależnie od tego, czy pracę w kanale wykonywał w wymiarze 6-7 godzin w ciągu 8-godzinnej dniówki roboczej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 281; LEX nr 528152 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 czerwca 2013 r., III AUa 1397/12, LEX nr 1362701). Jeśli w ramach warsztatu samochodowego pracownicy (mechanicy) wykonywali prace zarówno w kanałach remontowych, jak i poza nimi, przy czym, nie było w tym zakresie żadnego (formalnego lub nawet nieformalnego) podziału i każdy z mechaników wykonywał pracę taką, jaką aktualnie - stosownie do potrzeb pracodawcy - należało wykonać, to świadczona w ten sposób praca nie była pracą wykonywaną w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów emerytalno-rentowych (wyroki Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2013 r., III AUa 1505/12, LEX nr 1314762 oraz Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 maja 2013 r., III AUa 1722/12, LEX nr 1327511). Należy więc przyjąć, że "praca w

kanałach" jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze w zakładach remontowych taboru samochodowego i tramwajowego przedsiębiorstw komunikacyjnych i w dużych jednostkach naprawczych taboru transportowo-spedycyjnego, w halach naprawczych itp., gdzie występuje podział specjalistyczny prac między brygady remontowo-naprawcze (postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lutego 2014 r., III UK129/13, LEX nr 1648664, wyroki Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 listopada 2012 r., III AUa 2001/12, LEX nr 1239924 oraz Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 8 października 2013 r., III AUa 163/13, LEX nr 1391858, podobnie postanowienie Sądu Najwyższego z 12 września 2018 r., III UK 179/17, LEX nr 2549436).

Z tego punktu widzenia uwzględnienie przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku, że praca ubezpieczonego w latach 1975 - 1991 na stanowisku ślusarza remontowego, była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku wymienionym w wykazie A dział XIV poz. 16 (prace wykonywane w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych) rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. zostało oparte na niewystarczających ustaleniach faktycznych.

Ze skąpych ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego wynikało, że W.S. od 5 września 1972 r. do 21 października 1991 r. zatrudniony był w pełnym wymiarze czasu pracy w F. w W. W okresie od 4 września 1975 r. do 21 października 1991 r. pracę wykonywał na stanowisku ślusarza remontowego. Do zakresu jego obowiązków należała naprawa sprzętu transportu wewnętrznego m.in. wózków elektrycznych, spalinowych i akumulatorowych oraz podnośników. Pracę wykonywał na warsztacie w kanałach remontowych. Do zakresu jego obowiązków należało także oczyszczanie wózków przed ich naprawą. Z tytułu wykonywanej pracy wnioskodawca pobierał tzw. dodatek szkodliwy, posiłki regeneracyjne, ponadto przysługiwało mu prawo do dodatkowego urlopu wypoczynkowego. Wnioskodawca od kwietnia 1977 r. do kwietnia 1979 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Powyższe okoliczności Sąd I instancji ustalił w oparciu o dowody z dokumentów a nadto zeznań świadków i odwołującego, którym przyznał walor wiarygodności.

Sąd Apelacyjny uznał ustalenia Sądu Okręgowego za własne, uznając je za prawidłowe. Jednocześnie, nie przeprowadzając żadnych nowych dowodów sprawie,

wskazał, że w okresie pracy ślusarza remontowego wykonującego naprawy wózków elektrycznych i akumulatorowych, podnośników ubezpieczony wykonywał naprawy w warsztatach, w kanałach i poza kanałami. Pracę wykonywał na pełny etat a czasami również w soboty i niedziele. Pomijając już te poważne różnice w ustalonym stanie faktycznym co do miejsca wykonywanych prac, należy zaznaczyć, że aby praca odwołującego się mogła być uznana za pracę w szczególnych warunkach winna to być praca wykonywana przez niego stale i w pełnym wymiarze czasu pracy przy pracach remontowych w kanałach.

W ustaleniach Sądu Apelacyjnego brak jest ustaleń o istotnym charakterze dla oceny pracy ubezpieczonego pod kątem zaliczenia jego pracy do pracy w szczególnych warunkach m.in.: co do wielkości i rodzaju warsztatu, świadczonych przez warsztat usług (tylko wewnętrznych czy też zewnętrznych), ilości kanałów remontowych w warsztacie, przebiegu dnia pracy ubezpieczonego ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju dokonywanych przez niego czynności, ilości godzin spędzanych przez niego w kanałach i poza nimi, rodzaju prac wykonywanych przez pozostałych pracowników warsztatów, ewentualnego istnienia podziału wśród pracowników na tych pracujących w kanałach i poza nimi.

Dotychczas poczynione w sprawie i wiążące Sąd Najwyższy ustalenia faktyczne, nie pozwalają na jednoznaczną ocenę czy przepisy prawa materialnego zostały zastosowane w sprawie do prawidłowo ustalonego stanu faktycznego. Co istotne, ocena prawidłowości wykładni i zastosowania przepisów prawa materialnego powołanych w ramach podstawy kasacyjnej jest możliwa tylko wówczas, gdy pozwalają na nią ustalenia faktyczne Sądu drugiej instancji, stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, LEX nr 784216 oraz z dnia 27 czerwca 2013 r., III CSK 270/12, LEX nr 1360254). Dlatego też zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez Sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, a brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut kasacyjny naruszenia prawa materialnego przez jego niewłaściwe zastosowanie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 marca 2011 r., II PK 241/10, LEX nr 817524 oraz z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, LEX nr 1229815).

Sąd Apelacyjny nie dokonał jednoznacznej i definitywnej oceny, czy wnioskodawca wykonywał pracę w szczególnych warunkach, pozwalającą na nabycie przez niego uprawnień emerytalnych w niższym wieku.

Trzeba przypomnieć, że praca w warunkach szczególnych to praca, w której pracownik w stopniu znacznym jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki. Jako przykłady takiej pracy można wymienić: pracę w narażeniu na hałas przekraczający dozwolone normy, w zapyleniu, w oparach chemicznych, w wysokich temperaturach. Pracę taką pracownik musi wykonywać stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, obowiązującym na danym stanowisku, aby nabyć prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2018 r., III UK 22/17, LEX nr 2449673). Decydujące znaczenie ma to, czy pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni na innym stanowisku, wymienionym w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., skoro ich narażenie na czynniki szkodliwe pozwalało na zaliczenie ich pracy do prac w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2017 r., III UK 210/16, LEX nr 2428257 i powołane w jego uzasadnieniu inne orzeczenia).

W przypadku wnioskodawcy ustalenia i oceny wymagało, czy ewentualne narażenie go na szkodliwe czynniki oddziałujące na jego organizm w czasie pracy może uzasadniać przyznanie mu emerytury w niższym wieku. Brak takich ustaleń uniemożliwia zakwalifikowanie pracy wnioskodawcy według kryteriów określonych w art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 2 ust. 1 oraz § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Brak możliwości dokonania subsumcji sprawia, że uzasadniona jest materialnoprawna podstawa rozpoznawanej skargi kasacyjnej.

Ponieważ kasacyjne zarzuty naruszenia prawa materialnego okazały się uzasadnione, Sąd Najwyższy uwzględnił skargę kasacyjną i orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c.

I.T

[a.f]